
Mikel Epalza

HANKAK LURREAN DITUEN ITSASTAR APEZA

“

PULPITUTIK MINTZO DEN APEZAK
USTE DU EGIA BADUELA, NIK USTE
DUT ISILTZEN IKASI BEHAR DUGULA

”

Ziburuko Azokaren kari, Azokaroan aurkezturiko *Gizatasun arrantzale* (Euskaltzaleen Biltzarra) liburua esku artean hartuta, itsasoan –apez bezainbat arrantzale gisa– eramandako biziaz aritzea zuen xede kazetariak. Baina Maiatz argitaletxeak plazaratu berri duen *Atxik Berrituz* liburua ere ukan dute solasgai, bertan zehazten delako Mikel Epalzak orain arte gorderik atxikitako historiako xehetasun bat: ETaren eta nazioarteko adituen arteko 2014ko otsaileko armen entrega bere etxean egin zela. Etxe horretan hartu gaitu. 2014ko bideo hartan murru zuriak ageri dira, baina errealitatean, argazki, margo eta apaindura koloretsuz beteta ditu paretak.

 JENOFA BERHOKOIRIGAIN DANI BLANCO / ARGIA CC BY-SA

Senegaldik sartu berria zara.

Duela urte bat eta erdi izan zen Cysnos arrantza-ontziaren hondatzea, Sokoa-ko harresia jorik. Arcachonetik zetorren ontzia, justu eguberri aitzin, kasik mila kilo arrain bazituen. Patroia, frantsesa, biziki kolpaturik baina salbatua izan zen, eta bertze biak, senegaldarrak, desagertu egin ziren. Ez ziren bakarrik hil, itsasoak irentsi zituen, eta hori biziki zaila da familiendako, dolua egiteko. Alargunei hitz emana nien jinen nintzaiera, eta hori egin dut. Fatou arrantzale zaharrenaren [Karamo] alargunak behar dituen laguntzak ukan ditu, baina Bintaren senar ohia [Moustapha] ez zen deklaratu bardoan. Gazteagoa da, hiru haurren ama da, azken biak, bitxiak, aita sekula ikusi gabeak. Hemengo alargunen eta arrantzale emazteen Uhaina elkartearen partez 1.500 euro eman dizkiot, eta besteari 500 euro. Laguntza handia da haientzat, baina ez da bakarrik sosa, haiekin gertatutakoaz hitz egitea ere da inportantea. Itsasoak batzen gaitu. Izan musulman, katoliko edo erlijio gabekoa, bada erlijio bat itsasotik heldu zaiguna: haurridetasuna.

Itsasoko jendeen apezta zaitugu 1985az geroztik. Baldintza bat jarrita onartu zenuen misioa: itsasoratzea.

Duela 52 urte apezta ninduten Ziburun –ez naiz apezten, apezten naute, apezpi-kuak eta jendeek–. Egun horretan sentitu nuen izugarriko bultzakada herriaren partetik eta Elizaren partetik onarpen bat, euskaldun gisa eta naizen horrena. Itsas Misioari lotua nintzen jadanik eta apezta eta biharamunean itsasortu nintzen, atunketako kanpaina egite-

ko uda guztian. Ziburu eta Donibaneko erretorek ez zuten hori onartu eta kanporatu ninduten Miarritzera. Hamahiru urte geroago etorri zitzaidan apezpiku bera, eta itsasoratzearen baldintzapean onartuko nuela erran nion. Bada salmo bat biziki ederra, 76. salmoa, dioena: "Jainkoak itsaso erdian bide bat egin du, baina ez dugu bide horren aztarnarik". Uste dugu Jainkoa lehorrari, elizari, klerikalismoari lotua dela baina ez da hala. Bada izate bat, nortasun bat, indar bat itsasoan, lehortarrek ezagutzen ez dutena. Aztarnarik gabeko bide hori jende horien arimetan eta bihotzetan bilatu behar da. Itsasoan, mendietan, oihane-tan, hots, gizartetik bazter bizi direnek badute bizi-iturri bat. Hori ez dizu liburu batek erakusten, eskolak ez dizu irakasten; hori ezagutzeko behar duzu haiekin bide egin, beraien grinak, penak eta pozak ezagutu behar dituzu.

Argi zenuen itsasontzikoei ez zenielar mezarik inposatuko.

Ez nintzen itsasoratzen nire egia pulpitutik eta urrunetik sakatzeko eta jendea zapaltzeko; beraiek bizitzen zutena ikertzeko baizik. Haiek didate erakusten Jainkoa. Pulpitutik mintzo den apezak uste du egia baduela, nik uste dut ikasi behar dugula isiltzen. Erakatsi diedana baino gehiago erakatsi didate haiek niri.

Zein irakaspen atxikitzen duzu?

Errespetu handi bat. Arrantzaleak jaun batzuk dira, lehorreko gutik egin dezake-te beraiek egindako bizia. Itsasoko bizia biziki gogorra da. Arrainen bizia, korronteak eta beste, jakintza handia dute. Es-

kifaia batean bizitzea ere ez da erraza, dozena bat gizon hain eremu motzean elkarrekin bizitzea, dena partekatuz, solidaritetea bada: ez da sare bat bakoitzarentzat, sare bat dute denen artean. Esperantzaz ere ikasi dut, hiruzpalau egunez arrainik ez ukaitea, baina etorriko direla pentsatzea. Maitasun handi bat ere bada. Lehorretik, emazteak eta haurrek uste dute aita itsasoan delarik urrun dela eta lehorreratzerakoan agertzen dela berriz maitasuna, baina ez, itsasoan maitasuna izugarri handia bada. Haien fedea ere atxikitzen dut. Sinesmena badute, baina kukutua, ez dutelako erakutsi nahi, ahul agertzearen beldurrez.

Zer da itsasoa zuretzat?

Zaila da erantzutea. Lurra eskutan hartzen ahal duzu, baina itsasoa ez, eskapatzen da. Olerkietan itsasoaz mintzo gara, baina berez, itsasoa definitzea zaila da. Itsasoa ez da definitzen, itsasoak definitzen zaitu, itsasoak egiten zaitu. Lurra Itsasoa deitu beharko genuen, %75 itsasoz egina delako. Erranen nuke jendeak batzen dituen eremu bat dela, itsasoko jendearentzako aberri bat bezala. Getarikoa, Istanbulkoa, Lekeitiokoa, Baionakoa edota Dakarrekoa izan, non nahikoa izanda ere itsasoko jendea biziki hurbil sentituko da itsasoko jendeaz. Boga gainetik erraten da itsasoak kontinenteak bereizten dituela eta jendeak batzen. Itsasoaren edertasuna ere aipagarria da: baleak, hegaztiak, arrainak, atunak antxoaren gibeletik... erakusten digu gure planeta biziki ederra dela. Bestalde, itsasoak biziki txiki sentiarazten gaitu, umiltasuna transmititzen digu. Izpiritualtasun iturri bat da.

Aldi berean, lurreko mugak hetsirik, itsasoa trabeskatu nahian bizia galtzen dute anitzek.

Senegalen gazte batzuekin egon naiz eta hori dute ametsa, beraien herrialdeetatik ihes egin, ustez eta European zeru zati bat atzemango dutela. Zerendako irentsi ditugu Afrikako herri guztiak? Hango lurrak eta lehengaiak? Afrikako ekonomia garatzeko afrikarrekin egin beharko genuke bidea. Har dezagun Mbourreko portua: milaka eta milaka tona arrain dituzte, jendea dabil saltzen itsasbaterrean. Hor bada garatzeko manera, baina biharamunean arrainik ederrenak Parisen dira hegazkinez bidalita. Nola garatu haiekin ekonomia hori? Horretan da gakoa eta erronka. Bigarren erronka dugu hemen harrera egitearena. Laguntzen ditugu,

Mikel Epalza

HALTSU, 1946

1946an sortua, Haltsun (Lapurdi) 1936ko gerrako errefuxiatu familia batean, beti politikaz mintzo zen familia batean. Apeza da 1973az geroztik eta Itsas Misioaren ardura hartu zuen 1985ean. Horrela darma bizia, marinelen ondoan. Lurre-ratzen denean Sokoako apaizetxea du bizitoki, eta adinean gora egitearen bortxaz, geroz eta gehiago lurretik eramaten du berea. Gazteekin Itsas Gazteria elkarte, emakumee-kin Uhaina, Europa mailako marinelen koordinakundea... arrantza munduan egitura kolektibo andana bultzatu izan du. Lurtarrok nekez irudikatu omen dezakegu itsasoko bizia, eta horregatik ere du *Gizatasun arrantzale* liburuaren plazaratu. "Non da Mikel?" galderari "itsasoan" erantzuten zion jendeak, zertan zebilen gehiegi jakin gabe. Liburuarekin misterioa doi bat argitzea nahiko luke. Beti ere, berean baino gehiago, itsas-jendeetan zentratuta soa.

hartzen ditugu mugan, ontzi bat atzematen diegu arrantzari lotu nahi dutenei, eskolaratzen ditugu, Baionako Pausa zentrorra noa anitzetan... Solidarioak izan behar gara eta hor dugu desafio handia, batzuk nahiko lituzketelako Europako mugak hetsi. Zenbat afrikar hil ziren bi mundu gerretan? Milaka! Onak ziren gerran Frantzia defenditzeko eta bakearen fruitua ezin dezakete jasta?

Erresistentziako Eliza da zurea, oldarkorra. Bortxaketak, inposizioak, gehiegikeriak... errazki irauten duzu orri beltz andana dituen antolaketa horretan?

Elizaren burua Jesu Kristo da eta haren biziak, ebanjelioak, betetzen nau. Itsas Misioarekin ere dut lotura azkarra, eta horrek anitz ekartzen dit. Arrantza-leekin bide egite horretan ni ez naiz profeta edo egia-emailea, itsasokoe-kin bilatu dut bidea, eta hori munduan zehar. Egon naiz Asian gaindi, Taiwan-en-eta, eta hor aldarrikatu izan dugu bestelako mundu bat esklabotasunik gabekoa. Ikusten dituzularik milaka jende ontziratuak, pagarik gabe, familiatik urrun, pasaporteak kendurik... ohartzen zara munduko ekonomia esklabotasunaren gainean eraikia dela. Eta horrek balio du arrantzarentzat, arropentzat, elektronikarentzat... Hori salatzen dugu itsas apostolutzan. Beraz, nik ez dut dolurik, justizia aldarrikatzen dut. Ez baldin bada justiziarik eta errespeturik, ez dut ikusten Elizak zer ekarri dezakeen. Erran behar dut bizian lagungarri izan zaizkidala, batetik, laikoekin egindako bidea, Ekin-tza Katolikoaren ildotik; eta bestetik, azken 50 urteetan bakegintzaren alde dabilzan Euskal Herriko Apez Koordinadora eta Ipar Euskal Herriko Herriarekin taldea.

Hori erranik, noski, Elizan badirela hodei beltzak, ardi beltzak, otsoak eta salatu behar dira, kasatu behar dira. Liburuan kontatzen dut duela 55 urte, Antillasetan irakasle eta irakasleen delegatua nintzela, nola haurrak sexualki bortxatzen zituen gauez fraile batek. Superiorarengana joan nintzen eta gauzak zuzenduak izan ziren, kasatua izan zen ikastetxetik. Haur horien beldur-aurpegiak ikusten nituen, haien malurra sentitzen nuen. Gaur egun oraindik bada gizarte mailan izugarriko problema bat intzestuekin. Frantzian haurren %15ak pairatzen

du eta beren minaren berri ematen badute "haurkeriak" direla erantzuten zaie. Haurra da gizartean den ahule-na, txikiena, eta aldi berean ederrena. Errespetatu behar ditugu haurrak.

Erresistentzia familia batean sorturiko haurra zara.

Haltsun (Lapurdi) sortu ninduten. Aita eta ama, baita aitatxi-amatxiak ere han ziren iheslari. Aita gudarien komandanteetariko bat zen, preso izana, heriotzara kondenatua, eta aitatxi-amatxiak ere ez zuten sekula beraien herrira itzultzeko paradarik ukan. Sortzetik irentsi dudana esnea euskaldun esnea izan da, sufritu duen nortasun batena, baina aldi berean, beti alaitasun batean, karnabaletan eta gero bestetan kantatuz, txistua joz, beste iheslari batek, Alfonsok, pianoa bazuen... Galtzaile ginen, baina garai-leak ariman, bihotzean eta esperantzaz, Euskadi askatuta berriz ikusiko genuelakoan. Aita Gernikako Brigadan sartu zen 1945ean, faxismoaren kontra egiteko eta Gernikara joan eta gure herria salbatzeko. Nik beti eza-gutu dut mahai luze bat etxean, jendea etortzen zen arroltze batekin, esne pixka bat gehitzen zitzaion eta arroltze moleta egiten zen. Txikia nintzen eta ikusten nituen jaten, gose handiz, eta geroztik maite ditut biziki arroltze moletak! Bazen ere mahasti bat, arnoa bagenuen, zapaltzen genuen mahatsa... Guzti horrek ematen ditu nortasun bat, ematen dizkizu erroak.

Politikaz mintzo zineten etxean?

Beti. Francoren itsuskeriak, nor zen preso, nor libratu zuten... Agirrerekin biziki lotua zen aita, beraz, beti aipatzen zen politika. Gero txikia zirelarik gehiago ikusten dituzu ondoko frontoia eta pilota jokoa. Baina, politika baino gehiago, aberriaren maitasuna dut oroitzen. Behin ikusi dut aita negarrez; Angelun ginen, dantza ikusgarri batean eta *Agur Jauna* kantatzerakoan ikus nuen negarrez. Gerlan eta presondegi-tan galdu zituen lagunak zituen gogoan. Itsuskeriak bizitutakoak ziren. Fedea ere bazen etxean, otoitz egiten genuen egun guztiz.

Gaur egun bizi dugun faxismoaren gorakadaz zein gogoeta duzu?

Nik ez dut pertsonalki faxismoaren zapalkuntza hori sentitzen; baina bai, ikusten dut politikaren esparruan.

Uste dut denok dugula faxismoa gure baitan; horrekin erran nahi dudana da ez badiegu zapalduerik elkartasuna bideratzen eta ez badugu aniztasunaren alde egiten, orduan faxismoak irabaziko duela. Garaian faxismoari aurre egitea zuten helburu nagusia, baziren militante anitz. Gaur egun gutxitu dira, edo doike, beste manera batez egiten da militantzia. Gaur egun faxismoa oinarritik dator, bakoitzak harresiak eraikita bere inguruan. Erraztasuna da norbera norbere biziaz eta lansariaz bakarrik arduratzea; baina laxoki bizitzeak badakar bere arriskua. Eta indar guztiak agintari edo nagusi baten eskutan uztea ere arriskutsua da. Herritarrak zenbat eta kontzienteagoak eta solidarioagoak izan, orduan eta toki gutiago ukanen du faxismoak. Eskertze-koak dira ezker-eskuin herrigintzan ari direnak, herriaren zerbitzari direnak, diruaren edo beraien interes propioen zerbitzari izan beharrean.

Zure etxean egin zen nazioarteko adituen eta ETako militanteen arteko armen entrega.

Gela honetan. Mahai honetan berean.

Zerk eraman zintuen proposamena onartzera?

Nik beti izan ditut harremanak militanteekin, ETako jendeekin baita ere beste aldekoekin. Bitarteko lan anitz egin dut batzuen eta besteen artean. ETakoek proposamena egin zidatenean nik ez nuen dudarik egin beharrari buruz. Norbaitek behar zituen arrisku horiek asumitu, zeren 2014a ginen, 2011n Aieteko Ituna izan zen, armak uztearen aldeko urratsa egin zen, baina nehork ez zituen hartu nahi, eta entregatzeko armak biltzen ari zirenak atxilotzen zituzten. Konbentzitutua nintzen ETaren armagabetze hori sinesgarritasun osoz egiten zutela. Izan ziren aurretik bake prozesuak urperatu zirenak, baina oraingo honetan azpitik zetorren indar izugarri handia sendi zen, eta Iparraldeko agintari guziekin bat egiten zuten bakebidearekin. Europako Parlamentuan ere egon ginen eta bakebidearen alde bozkatu zuten europarlamentariak. Prefetaren ikustera izan ginen, azaltzeko armagabetze horretan eskua sartu behar zuela, entzun gintuen eta ondotik Frantziako Gobernua ere inplikatu zen. Argi nuen nik, ez nuen dudarik. ETakoek bizpahiru

“ ”

**Anitz jende mugitu
da Iparraldean
Euskal Herriaren alde,
ni katebegi txiki
bat naiz kate
horretan**

egun pasa zituzten etxean, dena gordeka, beldur handia bazuten. Baina aldi berean hor bazen gizarte berri bat sortzeko ilusioa eta nik hori nuen ikusten.

Igande goiza zen, meza nuen 09:00etan, elizara jin ziren nazioarteko bi adituak, ez ziren giristinoak baina ondotik elizatik honera egiteko.

Atxik Berrituz liburuan kontatzen dugu giristino gisa bakegintza horren alde hamalau urte horietan egindakoa. Talde gisa egindakoa interesgarria da, baita pertsonalki bakoitzak egindakoa ere. Nik taldekoei kontatu nien gela honetan egon zirela armak, eta ez nuela sekula

inori kontatua. Bultzatu ninduten leku-kotasuna ematera. Enetako ez da beste munduko engaiamendu bat, zeren anitz jende mugitu da Iparraldean, anitz jende eman du anitz Euskal Herriaren alde, bakearen alde, iheslarien alde, beste gizarte bat sortzearen alde. Ni katebegi txiki bat naiz kate horretan.

Hamar urte pasa dira ordutik. Gatazkaren konponketan eta herri honen aitortzearen bidean zein dira ikusten dituzun trabak eta indarrak?

Betiko indarrak hor ditugu, herrigintzak garrantzia handia du. Kontzientzia hartu behar dugu dugun aberastasun eta aniztasun horretaz. Iparraldean aniztasuna bizi izan dugu betidanik, dena den, azpian

izanik ez genuelako beste biderik; baina bestaldean, bat bestearen kontra aritu dira, dela alderdien artean edo borroka armatua bai ala ez gatazkan. Gizarte berri batean gara eta lehengoko eskemak utzirik, indarrak batu behar ditugu. Horren kultura badugu? Ez dakit, eta hori izan daiteke traba, herri bat ez delako egiten bat bestearen kontra. Elkartu behar gara, lehen arerio izandakoa ezagutu behar dugu, eta horretarako espiritualtasuna beharrezkoa dugu. Lehen erlijioak ekartzen zigun eta orain beste nonbaitetik behar dugu indar hori bildu. Espiritualitatea ez da apez baten esku, jendeak eta herriak du indar hori. Beste traba handia dugu Espainia eta Frantzia beti hor ditugula. Nazioarte mailan ez dut ikusten nola joan gaitezkeen independentziari buruz. Ditugun bideetan behar dugu finkatu gure nortasuna: kulturaren, hizkuntzan, ekonomian, elkarbizitzan. Herri hori eraiki, bide horiek garatu eta nazioarteko harremanak bultzatu behar ditugu.

Eta euskararen bilakeraz zer diozu? Badirudi gure politikariek ez dutela seriozki hartzen gaia.

"Euskadi askatuta" aldarrikatzeak eta euskara bazterrean uzteak ez du balio, euskarak egiten gaituelako euskaldun. Badu 80 urte sortua naizela eta euskarari dagokionez aitzinamendu handiak ikusten ditut. Ikasketak ez ditut euskaraz egin, euskara ez zen sekula-sekula santan erabili behar eskolan. Duela 50 urte, ikastola sortu genuenean Miarriritzen, gizajoak ginen, sos pixka bat ukaiteko manifestazioak egiten genituenak. Peko errekan zen euskara, eta orduz geroztik egin den bidea ikusi behar da. Baina ados naiz zurekin, sobera fite lerratzten gara frantsesera, eta bada anitz egiteko. *Lekitton* liluratua gelditzen naiz itsasbazterrera joaten naizelarik eta denak euskaraz entzutearekin *–lekittarrez* gainera! Nire amari entzuten nion euskara entzuten dut haur txikietan eta horrek betetzen nau-. Nik alde onak ikusten ditut, baina badakit euskara geroz eta gehiago ikasia bada ere, geroz eta guxtiago erabilia dela. Frantzia hizkuntza

Argazkian, Epalza arrantzan ari.

ofiziala frantsesa dela dioten sistema hautsi behar da. Frantziak gerlaren bidez eta frantsesa inposatuz egin du bere herria. Hizkuntza izan da jakobinismoaren instrumentu handi bat eta desarmatu behar dugu lehertzen gaituen bonba hori. Konstituzioko bigarren artikulua aldatu beharra da, euskaraz egin ahal izan dezan nahi duenak, askatasun osoz.

Beste zerbait gehitzeko?

Eskerrak eman Euskaltzaleen Biltzarrari, liburua euskarara itzuli izanaz biziki kontent naizelako. *Pêcheur d'hommes* (Gizonen arrantzalea) deitzen da frantsesez, baina euskaraz *Gizatasun arrantzale*, gizatasuna emazteetan ere badelako eta berdin gizonetan baino gehiago. ●

BABESLEA:

LEZO

EUSKARAGARRI

EUSKARALDIA

Elkar mugituz
egingo dugu

Maiatzaren 15etik 25era

Lezoko
Unibertsitateko
Udala